

JUOZAS KARACIEJUS

Lietuvių kalbos institutas

GYVENIMAS KAIP KRINTANTI RUGPJŪČIO ŽVAIGŽDĖ Sauliui Ambrazui atminti

Sunku, labai sunku rašyti apie bendradarbį ir kolegą (iki šiol vis dar ranka nekyla rašyti „buvusį“), kurio gyvenimas sudegė kartu su krintančiomis ir nebūty pranykstančiomis paskutinių rugpjūčio naktų žvaigždėmis. Sunku dar ir todėl, kad visiems mums atrodė, jog Saulius yra pačiame jėgų žydėjime ne tik mokslinė-kūrybine, bet ir fizine prasme – niekada niekam nesiskundė jokiais negalavimais, nesirgo. Ir štai... rugpjūčio 30 dieną mūsų elektroninio pašto dėžutėje atsirado visiems netikėta žinutė, kad kolegos Sauliaus Ambrazo nebėra, kad jo, nesulaukusio nė penkiasdešimt trečio gimtadienio, gyvenimo žvaigždė užgeso. Iš pradžių nesinorėjo tuo patikėti, vis kažkur širdies gilumoje krebždėjo viltis, kad gal čia yra klaida, kad taip

negali būti, nes juk kaip tik tą dieną kolega Saulius Ambrazas po eilinių metinių atostogų turėjo ateiti į darbą, kaip paprastai sėsti prie knygomis apkrauto savo darbo stalo ir, išsiėmęs iš stalčiaus baigiamos rašyti trečiosios monografijos, skirtos lietuvių kalbos būdvardžių darybos raidai, rankraštį, šviriame lape savo stačia rašysena būsimajam skaitytojui toliau aiškinti šios lietuvių kalbos dalies žodžių darybos dar neįmintų mįslių istoriją. Deja... šiandien galima tik spėlioti, ko kolega Saulius nebespėjo tiek mums, savo bendradarbiams, tiek ir visiems būsimiems skaitytojams pasakyti.

Gerai prisimenu 1984 m. lapkričio 14 dieną, kai į tuometinio Lietuvių kalbos ir literatūros instituto Kalbos istorijos ir dialektologijos skyrių atėjo jaunas vyras su elegantiška barzdele ir, santūriai (gal šiek tiek varžydama-sis) pasisveikinęs su būsimais kolegomis, iškart atsisėdo prie jam paskirto rašomojo stalo. Tiesa, atėjo Saulius Ambrazas ne tiesiai iš universiteto auditorijos suolo, kaip daugelis tuo metu į Institutą atėjusių jaunų žmonių, bet jau baigęs Vilniaus universiteto aspirantūrą ir parašęs bei tais pačiais 1984–aisiais apgynęs daktaro (tuomet filologijos mokslų kandidato) disertaciją *Veiksmazodžių abstraktai (nomina actionis) senojoje lietuvių kalboje*. Mes, Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriaus darbuotojai, žinojome, kad Saulius Ambrazas yra labai gerai pasirengęs darbuotojas, puikiai susipažinęs tiek su senesne, tiek ir su naujausia tuometine lingvistine literatūra, nes augo ir brendo tarp humanitarinio profilio knygų.

Iš pirmųjų dienų jaunesnysis mokslinis bendradarbis Saulius Ambrazas įsitraukė į tuo metu pagrindinio skyriaus kolektyvinio darbo – *Lietuvių kalbos dialektologijos atlaso* – trečio tomo rengimą. Šiam lietuvių kalbos tarmių morfologijai skirtam tomui jis parengė 20 žemėlapių ir parašė jiems gana plačius komentarus. Atliekamu nuo šio daug jėgų ir kruopštumo reikalavusio darbo laiku Saulius Ambrazas ne tik rašė mokslinius straipsnius Lietuvos ir užsienio lingvistiniams žurnalams, bet ir pradėjo rengti kapitalinio darbo *Daiktavardžių darybos raida* pirmąją dalį *Lietuvių kalbos veiksmazodiniai vediniai*, kuri išėjo iš spaudos jau nepriklausomybę išsikovojusioje Lietuvoje 1993 metais. Po dvejų metų, 1995–aisiais, kolega Saulius, sėkmingai apgynęs habilitacinį darbą, toliau intensyviai tęsė lietuvių kalbos daiktavardžių darybos istorinius tyrimus, kuriuos apibendrinęs paskelbė po penkerių metų (2000) išėjusiam pirmosios monografijos tęsinyje *Daiktavardžių darybos raida. II*. Šioje knygoje, remdamasis gausia iš įvairių šaltinių surankiota medžiaga, jis aprašė lietuvių kalbos vardažodinių vedinių raidą nuo seniausių laikų ligi šių dienų.

Kartu su šiais darbais kito ir Sauliaus Ambrazo pareigos. Pradėjęs, kaip jau minėta, dirbti Institute jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu, 1985 m.

buvo peratestuotas moksliniu bendradarbiu, 1991 m. – vyresniuoju moksliniu bendradarbiu, o nuo 1995 m. – vyriausiuoju mokslo darbuotoju. Bet nei apie savo pareigas, nei apie mokslinius laipsnius kolega Saulius nebuvo linkęs kalbėti. Jis daug mieliau kalbėdavo apie naujausias lingvistines knygas ir apie jose gvildenamus klausimus, o jeigu kalba netikėtai pasisukdavo apie mūsų šalies vidaus gyvenimo problemas, jis visada karštai įrodinėjo, kad nereikia per daug pesimistiškai reaguoti į vis dar pasitaikančius sunkumus, kad visos negerovės su laiku išnyks, tik reikia turėti kantrybės.

Saulius Ambrazas daug dėmesio ir laiko skyrė ne tik savo rašomiems moksliniams darbams, bet ir visiems skyriuje dirbamiems ir svarstomiems darbams. Visus svarstomus darbus jis atidžiai perskaitydavo ir savo pastabas ne tik pasižymėdavo atskirame lape, kad galėtų jas išsakyti svarstymo metu, bet keliskart, o retkarčiais (ypač disertacijose) ir keliasdešimt kartų tų pastabų daugiau savo specifiškai buku pieštuku prirašydavo skaityto darbo paraštėse. Mat Saulius Ambrazas visada ir iš visų reikalaudavo, kad svarstomo darbo teiginiai būtų aiškūs ir pagrįsti abejonių nekeliančiais lingvistiniais duomenimis. Šitokia kolegos Sauliaus nuostata, kuri kai kuriuos jaunos tyrėjus galbūt šiek tiek ir gąsdindavo, atrodo, buvo tik jam būdinga slapta metodinė priemonė, kiekvieno svarstomo darbo autorių skatinte skatinusi gerai pasiruošti, pratintis nebijoti apginti savo teiginius, bet kartu ir mokytis rimtos mokslinės diskusijos pagrindų. Jaunam, pirmuosius žingsnius į mokslo tiriamąjį darbą žengiančiam žmogui tai, be jokios abejonės, buvo labai gera mokykla, o korektiškai išsakytos (sykiu su esančiomis darbo paraštėse) pastabos buvo ir padoršinimas nepabūgti, visada tikėti savo jėgomis.

Žinoma, apie kolegą Saulių Ambrazą, kaip apie mokslininką ir žmogų su visomis kiekvienam iš mūsų būdingomis žmogiškosiomis silpnybėmis, būtų galima rašyti ir rašyti: išvardyti dešimtis jo mokslinių straipsnių, redaguotų darbų, kokių Lietuvos ir užsienio mokslinių žurnalų redakcinių kolegijų narys jis buvo. Bet tie žodžiai, tie išskaičiavimai jau nieko nepakeis, o kartais gal jų net ir nereikia, nes ne visada lengva tais Sauliaus Ambrazo numylėtais lietuviškais žodžiais išreikšti mus ištikusią netektį, juoba kad atėjęs į eilinį skyriaus susirinkimą, kai susirinkę bendradarbiai neskuba jo pradėti, lyg vis dar kažko lūkuriuoja, nejučia pradėti galvoti, kad štai atsidarys durys ir pro jas įžengs kolega Saulius... Bet posėdis prasideda, tos akimirkos iliuzijos išsisklaido, ir tada supranti, kad taip jau niekada nebus. Tik neaišku, kodėl negailestingos likimo lėmėjos laumės pagailėjo Tau, Kolega, ilgesnio gyvenimo siūlo, kodėl per anksti jį nukirpo... Tad tebūnie lengva Tau gimtoji Lietuvos žemė...